

Skopjes sønderrivende sammenhængskraft

Med projektet Skopje 2014 har regimet i Republikken Makedonien fornærmet, bekymret og irriteret alle mulige. Ikke blot Grækenland. Kan det blive ved at gå?

AF JOHN PETERSEN 03.12.2014

En mand krydser Makedonienpladsen midt i Skopje. Han er fjern i blikket og haster væk fra solens kvælende livtag på den åbne plads. Han holder sin lille søn i hånden. Sønnens

krop vil i mange retninger, men den retter ind som en lille båd på slæb. Drengens øjne fanger den nye statue af Andonov-Čento, og han spørger, hvem det er?

”Tito!”, siger faren uden at vende blikket, og trækker drengen videre. Faren virker irriteret på eller som minimum fløjtende ligeglad med den nye statue, og den kommer i hvert

Makedoniens Arkæologiske Museum – Археолошки Музеј Македонија – er en del af Skopje 2014-projektet. Museet i det centrale Skopje åbnede i september 2014.

fald ikke sønnen ved.

Det er i juni 2010, og de forsvinder ad Maksim Gorki-gaden.

Faren er gammel nok til at kunne huske, at Titos portræt i Jugoslavien hang her og der og alle vegne. At dømme på hans reaktion på Andonov-Ćento, føler han sig hjemme i det gammelkendte Skopje. De nyopførte statuer er ikke noget for ham.

Han og Skopjes borgere konstaterer samme sommer, at også rytterstatuer af Dame Gruev og Goce Delčev opnår prominente placeringer på pladsen. Opstillingen af de to oprørere fra den osmanniske tid bliver ikke annonceret af styret. Men pludselig flankerer de den sydlige opgang til den gamle stenbro over Vardar-floden.

Byens borgere vil i de følgende år sande, at de tre nye statuer ikke skal stå alene. Den bymidte, de kender, vil med stor hast ændre karakter med projektet Skopje 2014. Det er begyndelsen til enden på Skopje anno 1963, far og søn passerer i sommeren 2010. Det Skopje, som blev bygget

efter det store jordskælv.

Siden sommeren 2010 er der opstillet over 50 nye bronze- og marmorstatuer i alle størrelser, de fleste i byens centrum. Der er også opført et uoverskueligt antal nye bygninger, som blandt andet tæller et udenrigsministerium, et arkæologisk museum, en slags nationalmuseum og et nyt teater.

I skrivende stund er man i færd med at genrejse den såkaldte officersbygning på den centrale plads. Den gamle faldt i jordskælvet i 1963. Og oppe i gågaden er det lille anlæg ved siden af Mother Theresa-mindebygningen nu optaget af en ny ortodoks kirke med tilhørende tårn. Dertil kommer to nye broer over Vardar, en triumfbue ved en af indfaldsvejene til Makedonienpladsen, facaderenovninger på pladsen og i den øvrige midtby, og et nyt partihovedkvarter for det dominerende, nationalkonservative regeringsparti, VMRO-DPMNE.

Og ude i floden, over en af broerne, kommer der snart et pariserhjul med plads til cirka 300 personer.

Det hele bliver opført i en stil, der formentlig skal lede tankerne helt tilbage til antikken. Nogle kalder det barok, andre nyklassicisme, og endnu andre kitsch, mens processen går under navnet "antikvificeringen".

Makedonien sætter offerrollen over styr

Det mest kendte monument er den 22 meter høje rytterstatue af Alexander den Store, som er placeret helt centralt på Makedonienpladsen. Den hedder godt nok "kriger til hest", men der er ingen tvivl om, hvem krigeren er.

Rytterstatuen er kendt, fordi den er blevet eksemplet par excellence, når man vil forklare, hvordan Skopje med Skopje 2014 irriterer Athen. Den er symbolet på alt det, der vækker harme og bekymring i Grækenland. Forsøget på at forbinde det moderne Makedonien med oldtidens Makedonien bærer kimen til grænserevision, mener man i Grækenland. Oldtidens Makedonien lå fortrinsvis i det nuværende nordlige Grækenland.

Skopje og Makedonien fejrer 20 års uafhængighed. Makedonienpladsen den 8. september 2011. En del af projektet Skopje 2014.

Læser man lidt på nettet og i medierne, kan man få det indtryk, at den makedonske nationalisme kun har brod vendt mod Grækenland. Det er helt forkert. Stort set alle synes at være i skudlinjen.

Med projektet Skopje 2014 har regimet fornærmet, bekymret, eller irriteret alle mulige: arkitekter, borgere i Skopje, Grækenland, Bulgarien, Tyrkiet, de lokale roma, bulgarer, albanere og tyrkere, Socialdemokraterne, partisaner og veteraner fra anden verdenskrig.

Derfor er Makedonien i fare for at miste den sympati, landet har nydt i forhold til ”navnestriden” med Grækenland. Mange ser Grækenland som skurken, der udnytter sin vetoret i NATO og EU til at tryne et lille land. Det er tvivlsomt, om det syn bliver ved at være fremherskende. I Danmark præsenterer Uffe Ellemann-Jensen med jævne mellemrum synspunktet.

VMRO-DPMNE, det dominerende makedonske regeringsparti, har med Skopje 2014 formået at gøre store dele af Skopjes borgere til fremmede i deres egen by, og det internationale samfund ser til, mens Makedonien udfordrer grænserne for godt naboskab.

Det handler om sammenhængskraft

Storebæltsbroen var nok ikke blevet bygget, hvis ideen var blevet sendt til folkeafstemning. Siger man. Og Eiffeltårnet vakte massiv modstand blandt pariserne, og så videre. En byfornyelse i den skala, der i øjeblikket folder sig ud i Skopje, vil altid skabe modstand.

Og den lille dreng ved farens side, vil om føje år føle sig hjemme i det nye Skopje, som hans far foragter. Det er klart.

Men i tilfældet Skopje handler det ikke bare om æstetik, funktionalitet eller hjemfølelse. Det handler om alt på en gang. Byens identitet, landets identitet, og borgernes identitet. Sammenhængskraft. Alt.

Skopje 2014-projektet blev kendt i offentligheden i begyndelsen af 2010 ved hjælp af en animeret video. Tre-

fire institutioner står for byggerierne. Det er kulturministeriet, Centrum-kommunen, regeringens såkaldte ”Service for Commissioning and General Affairs”, og i mindre grad – i hvert fald i begyndelsen – storkommunen ”Skopje City”. Staten betaler. Og prisen er ukendt for offentligheden.

Muslimer hører ikke med

Animationen viser, at der ved siden af Alexander den Store skal ligge en ortodoks kirke. Det er vistnok den eneste del af visionen, der ikke helt er blevet til virkelighed.

Byens og landets muslimer fandt det upassende, at offentlige midler skulle finansiere en kirke i den forfatningsmæssigt sekulære stat med et muslimsk befolkningselement på omkring 30%. De fleste af muslimerne er albanere, men der er også tyrkere og slaviske folk imellem.

Desuden var Skopje eller Üsküb, som byen hed i Osmannerriget, blevet til by i en tid, hvor der lå moskéer i byers centrum. Ikke kirker. Derfor lå Burmali moskéen fra 1494 til 1925 på Makedonienpladsen. Den blev raget ned af de serbiske myndigheder.

Byens muslimer fandt det derfor mere nærliggende at genopføre den gamle moské på stedet. Det muslimske samfund kunne også hævde, at de var retmæssige ejere af tomten.

Men den muslimske del af befolkningen kunne konstatere, at det ikke var den del af byens og landets historie, regimet ville synliggøre med Skopje 2014. Hvis de da havde været i tvivl.

Ideen om at bygge en kirke i det absolutte centrum gik i sig selv igen. Som nævnt bygger man i øjeblikket en kirke i katedralstørrelse et par hundrede meter oppe ad gågaden. Det er uvist, hvem der finansierer den.

Bulgarien efterlyser godt naboskab

På Makedonienpladsen ved siden af Andonov-Čento finder man også Zar Samuel. Samuel herskede i cirka 997-1014 over ”Vestbulgarien”. Han foretrak at opholde sig på øer i

Prespasøerne, men hans hovedstad var Ohrid i den nuværende republik Makedonien.

I bulgarsk historieskrivning hører han til heltene, fordi han er en del af historien om Bulgarien som en selvstændig politisk størrelse – uanset at hans rige til sidst blev tabt til Østromerne og, uanset om ”Vestbulgarien” var en slags reserve for det allerede tabte ”Østbulgarien”.

I nutiden afviser historikere og andre i Republikken Makedonien, at Samuels rige var bulgarsk. Helt aktuelt bruger man kræfter på at afvise, at Samuel skulle have været etnisk bulgarer – selvom ideer om etnisk bulgarsk eller etnisk makedonsk folkesuverænitet hører en senere tid til.

Da Zar Samuel i 2011 blev en del af udstyret på Makedonienpladsen i Skopje, var det ikke i sig selv særlig kontroversielt. Det var i sammenhæng med forsøget på at redefinere makedonsk som et distinkt folk i den etniske betydning, som vakte vrede. Herunder, at man også regner med et undertrykt makedonsk mindretal i Bulgarien, og herunder at man regner Zar Samuel for at være makedoner.

I sommeren 2012 blev det for meget for Bulgariens udenrigsminister. Selvom Bulgarien var blandt Makedoniens bedste venner, sagde ministeren Nikolaj Mladenov, så var ”ideologiseringen af historien” uacceptabel. Bulgariens støtte til Makedoniens EU-medlemskab var nu betinget, advarede han. Makedoniens premierminister Nikola Gruevski måtte i højere grad dyrke det gode naboskab.

Senere på året bekræftede Bulgariens Præsident, Rosen Plevneliev, sin udenrigsminister over for EU-udvidelseskommissær Stefan Füle: ”Autoriteterne i Skopje vil med reformer og ved at udvise godt naboskab kunne låse deres EU-perspektiv op igen. Vejen går ikke via propaganda og marketingkampagner.” [oversat fra Sofia News Agency]

Ifølge præsidenten er Bulgarien en fortsat varm støtte af Makedoniens EU-medlemskab, men Skopje er endnu ikke klar: “Det er strategisk vigtigt for den langsigtede stabilitet på Balkan,

at regeringen i Skopje bliver mere europæisk i sit syn på naboerne, uden krav og manipulation. Det er på høje tid, at regeringen i Skopje ophører med sin anti-bulgarske kampagne og med manipulation af historiske facts.” [oversat fra Sofia News Agency]

Det er således ikke kun Grækenland, der blokerer for Makedoniens EU-medlemskab i øjeblikket. Bulgariens betingelser om godt naboskab fremgår af referatet fra EU-udenrigsministrenes rådsmøde 11. december 2012.

Siden er der kun kommet flere kontroversielle statuer i Skopje.

Frihedskæmperne som irritationsmomenter

Hvad der gælder om Zar Samuel, gælder til en vis grad også om ”VMRO”-oprørerne i Osmanneriget i årene omkring år 1900. I Republikken Makedonien regner man oprørerne for at være etniske makedonere, selvom de mest berømte eller berygtede oprørere regnede sig selv for at være bulgarer. Det samme

gjorde deres samtid.

I politisk forstand var oprørerne makedonere eller thrakiere, fordi de kæmpede for en grad af frihed for Makedonien og Thrakien. Det kunne være inden for Osmanneriget eller i større eller mindre afhængighed af Bulgarien. Begge dele vekslede over tid. For oprørerne var hele Makedonien på dagsordenen, ikke kun det område Republikken Makedonien i dag råder over.

VMRO-DPMNE og andre partier i Bulgarien og Makedonien smykker sig i dag med betegnelsen VMRO, fordi oprørerne i begge lande regnes for at have kæmpet en god sag – frihed fra Osmannerne.

Stifterne af VMRO anno 1893 har naturligvis også fået et monument i forbindelse med Skopje 2014.

Stifterne af VMRO anno 1893 har naturligvis også fået et monument i forbindelse med Skopje 2014.

Der går en lige linje fra ”VMRO” 1893 og til Ilinden-opstanden den 2. august 1903, hvor indbyggerne i Kruševo og VMRO gjorde fælles front mod osmannerne. Indbyggerne var vlakker, aromuner, albanere og bulgarer – eller makedonere. Dagen er nu nationaldag i Republikken Makedonien.

Denne generation af VMRO så ikke et autonomt, eller eventuelt helt frit, Makedonien som en kommende nationalstat, der skulle bygge på det makedonske folk i etnisk forstand. De tænkte i en inklusiv, multietnisk, politisk enhed, selvom det er muligt, at det fordækte endemål var tilslutning til Bulgarien.

Når man i dagens Republikken Makedonien markerer ”VMRO” 1893 med monumenter, og samtidigt hævder, at oprørerne var etniske makedonere, irriterer man på en gang både Bulgarien og Republikken Makedoniens øvrige befolkningsgrupper – albanerne med en 20-40% af befolkningen er de mest synlige.

De politisk set multietniske, men – i deres selvforståelse – etnisk set bulgarske oprørere ”frames” og bliver i Republikken Makedonien til første trin i etableringen af en makedonsk nationalstat. Frihed fra osmannerne bliver til frihed fra albanere, Bulgarien og så videre. Foreløbig drejer det sig om de følgende:

Todor Aleksandrov, som står i by-

delen i Kisela Voda, Vasil Čakalarov, som står i rundkørslen ved den katolske kirke, Dimitrija Čupovski, som står ved Makedonienpladsen, Goce Delčev og Dame Gruev, der står ved stenbroen, Pitu Guli, der står i parken over for parlamentet, Kuzman Josifovski-Pitu lige ved siden af, Nikola Karev, som står foran parlamentet, Gjorče Petrov, der står i bydelen, der bærer hans navn, Dimitar Popgeorgiev, der står med et flag på Makedonienpladsen, Jane Sandanski, der står i bydelen Aerodrom, Boris Sarafov, som vist ikke er opstillet endnu, men som kommer nær udenrigsministeriet, Pavel Shatev, der står på den ene side, og Hristo Tatarchev, der står på den anden side af triumfbuen, Hristo Uzunov, der står over for justitsministeriet, Gjorgji Sugarev, Pere Toshev, og Nikola Petrov Rusinski, der står nær ved nationalbiblioteket og balletten og Nikola Lazarov alias Kjoseto, der står nær kriminalretten.

Hvor langt rækker Tyrkiets tålmodighed?

Ved siden af den gamle stenbro, nær Goce Delčev og Dame Gruev, står en regulær terrorgruppe i form af endnu et monument. Gruppens medlemmer forsøgte i 1903 at rette stormagternes opmærksomhed på Makedoniens og Thrakiens endnu manglende frihed. Det gjorde de ved hjælp terror. Gruppen kaldte sig bådsmændene, eller Gemidzhiite på tyrkisk, og som sådan blev de kendt.

I april-maj 1903 gennemførte de en række bombesprængninger i Thessaloniki, som fortsat hørte til Osmanerriket. Sprængningerne gik ud over det franske skib Guadalquivir, jernbanesporet mellem Thessaloniki og Istanbul, byens vand- og strømforsyning, caféen i Alhambra, Imperial Ottoman Bank, og flere andre mål i byen. Omkring ti civile blev dræbt.

Tidligere havde gruppen planlagt

at myrde sultanen, men det opgav de igen.

Man kan let få en tyrkisk taxa-chauffør i Skopje til at ryste på hovedet af opstillingen af regulære terrorister på så fornem en plads i Skopje. Terrorister, som har civile tyrkiske liv på samvittigheden. Men meget mere bliver det ikke til. Og fra Tyrkiet hører man heller ikke meget.

Tyrkiet har hidtil været Republikken Makedonien en god støtte. Tyrkiet anerkender Makedonien inklusive dets forfatningsmæssige navn.

Ifølge en anonym ekspert er der dog en grænse for Tyrkiets venlige indstilling. Den grænse er muligvis nået med udstillingen i det nybyggede nationalmuseum, som angiveligt vækker vrede i Ankara. Bag lukkede døre er der kritiske røster på højt niveau, hævder eksperten, som også gætter på, at det får konsekvenser, hvis Skopje ikke retter ind.

Bådsmændene fra Thessaloniki. Skopje 2014, november.

Nationalmuseets effekter er i det store hele nye: helt nye nationalromantiske malerier af historiske begivenheder og et vokskabinet med figurer fra selv samme nationale fortælling. Guide er obligatorisk, og hvad gæsterne hører, er fortællingen om Makedoniens vej mod selvstændighed, og om de gode og de onde i åbenbaringen.

Professor Florian Bieber fra Universitetet i Graz har på sin blog beskrevet det sådan her: "The museum in parts reminds of Madam Tussaud's chamber of horrors, we see wax figures of Macedonian heroes bleeding or hanging from the gallows as a result of torture by Bulgarian, Serbian, Communist and Greek, Ottoman fascists/nationalists/imperialists."

Det er formentlig i fremstillingen af osmanniske tyrkere som brutale modstandere på Makedoniens vej mod uafhængighed, man skal finde årsagen til Tyrkiets angivelige vrede.

Albanere et fremmedelement

"Øjebroen" eller "Civilisationernes Bro" er en af to nye fodgængerbroer i projektet Skopje 2014. Borgerne kunne fra 2013 passere broen og dens allé af nye bronzeskulpturer. Der er 28. Nærmest det nybyggede arkæologimuseum står én af Stefan Dušan.

Zar Stefan Dušan var i 1300-tallet "hersker over grækerne og serberne" i et middelalderrige, der dækkede store dele af Sydøsteuropa. Også Republikken Makedonien. For albanere gælder han som en af mange serbere, der har dræbt uskyldige albanere.

Derfor blev bronzestatuen udsat for hærværk i december 2013, efter at den albanske NGO "Wake Up!" havde erklæret "Skopje 2014" for at være et anti-albansk projekt.

Men den albanske kritik af projektet Skopje 2014 stikker dybere. Den handler langt fra blot om Stefan Dušan, og kritikken kan iagttages i de albanske medier stort set hver eneste dag:

Der er næsten ingen albanere blandt de mange portrætterede personer, der har fundet plads i Skopje 2014-projektet. Det kan naturligvis

umiddelbart undre.

Befolkningsandelen er – som nævnt – på mellem 20 og 40 %, og det albanske folk er nævnt i landets forfatning, som både albanere og makedonere har tilsluttet sig. Den nøjagtige fordeling af befolkningsgrupper er ukendt, fordi man ikke kan blive enige om kriterierne for en eventuel folketælling.

Umiddelbart kunne man tænke, at politikerne i den forfatningsgivende forsamling skulle hædres med et bette bronzekontrafej i det mindste.

Man kunne også forestille sig, at et

nationalmuseum fremviste vejen til og fejrede det endelige kompromis, den multietniske, borgerlige stat Makedonien. Men sådan er det netop ikke, og forklaringen er enkel.

Forfatningens fædre var forhandlerne bag den såkaldte Ohrid Framework Agreement, som afsluttede den væbnede konflikt i 2001. Den aftale er i makedoneres univers en af NATO påtvunget aftale. Det var ikke med de makedonske forhandlernes gode vilje, at den nationalstatslige forfatning blev ændret.

Den væbnede konflikt i 2001 mel-

Zar Stefan Dušan var i 1300-tallet "hersker over grækerne og serberne" i et middelalderrige, der dækkede store dele af Sydøsteuropa

lem albanske oprørere og den relativt nye stat havde netop forfatningen som omdrejningspunkt. Den på det tidspunkt nye forfatning definerede Makedonien som ”det makedonske folks nationalstat”. Albanerne var dermed fremmedelementer per definition. Det var ikke deres stat.

Oprørshæren, NLA med det engelske eller UÇK med det albanske akronym, lagde derfor ud med formuleringer som den følgende på deres hjemmeside:

“NLA vil kæmpe, indtil Makedonien forfatningsmæssigt bliver en Makedonsk-Albansk eller en Albansk-Makedonsk stat.” [min oversættelse]

Den nugældende forfatning, der i præambelen nævner albanere og andre, er et kompromis, som makedonerne kun modvillig gik med til, selvom ”det makedonske folk” har en særstatus. Albanerne var i øvrigt heller ikke henrykte, for hvorfor skulle makedonerne have særstatus?

Projektet Skopje 2014 viser med al ønskelig tydelighed, at det er det nationalstatslige projekt, VMRO-DPMNE søger at fremme. Ikke det multietniske. Og det nationalstatslige projekt var afspejlet i den forfatning, albanerne bekrigede, og som gjorde albanerne og andre til fremmedelementer per definition i Republikken Makedonien.

Albanerne har simpelthen ingen aktier i projektet Skopje 2014.

Monumentale ydmygelser?

Ali Ahmeti var leder af det albanske oprør i 2001. Da NLA lod sig afvæbne af NATO, skiftede Ahmeti uniformen ud med jakke og slips og blev leder af partiet Bashkimi Demokratik për Integrim (BDI), som betyder Demokratisk Union for Integration (DUI). Akronymet passer på både dansk, engelsk og makedonsk.

DUI er et i dag et moderat parti, og det er – paradoksalt nok – juniorpartner i regeringen, hvor VMRO-DPMNE dominerer. DUI lægger i princippet stemmer til projektet Skopje 2014, eller i hvert fald lader DUI ikke regeringen falde på det.

DUI-folk på forskellige niveauer har flere gange ladet forstå, at det

ikke er et projekt, man magter at bremse. DUI er dog presset af dets vælgere, og presset er siden Skopje 2014-projektets start blevet formidlet videre.

I slutningen af 2013 kunne medierne endelig berette, at der nu ville blive opstillet monumenter af tre albanere: Pjetër Bogdani, Josif Bageri, som skulle stå foran det nye teater, og Nexhat Agolli, som var minister i Den Socialistiske Republik Makedoniens første regering i 1945. Agolli skulle ifølge medierne stå ved siden af Deutsche Telekom's bygning.

I 2014 kom der ganske rigtigt et monument på soklen ved Deutsche Telekom. Inden navnepladen blev placeret under monumentet, nåede Artan Grubi at snuppe en selfie med sig selv og statuen og lægge den ud på Facebook. Artan Grubi er kabinetchef for Ali Ahmeti i DUI og i øvrigt stifter af den omtalte NGO ”Wake Up!”

Monumentet viste sig at være den makedonske helt Metodi Shatorov alias ”Sharlo”. Det kunne VMRO-DPMNE oplyse. Grubi fik således

udstillet for alverden, at en central person i regeringspartiet DUI, han selv, får sine informationer om Skopje 2014-projektet via pressen.

I albanske kredse ved man ikke, om man skal græde eller grine. Er de tre albanske monumenter en indrømmelse eller en ydmygelse?

Arkitekter på sidelinjen

Makedoniens arkitekter og landets arkitektsammenslutning, AAM, er kritiske over for projektet Skopje 2014. De er ikke blevet taget med på råd, og de har gjort opmærksom på deres kritik i flere sammenhænge.

Kritikerne har blandt andet beklaget, at Skopje 2014 er omgærdet af for megen mystik og hemmelighedskræmmeri.

Ideen med projektet er ikke formuleret offentligt, budgettet er ukendt, og det er uklart, hvordan skulptører og arkitekter udvælges. Og i nogle tilfælde forbliver praktikerne anonyme. Det gør rettidig kritik til noget nær en umulighed for arkitekter og deres sammenslutning.

Én af de fire løver ved Goce Delčev-broen. Skopje 2014, november.

Et af de første synlige tegn på projektet Skopje 2014 var de to gange to løver, der blev opsat nord og syd for Goce Delčev-broen. Den senmodernistiske bro fik dermed et addendum, som kritiske fagfolk havde svært ved at acceptere. Selv utrænede øjne kan let se, at de fire løver i to forskellige stilarter ikke er i stil med betonbroen. Byens vittige sjæle kalder løverne ”The transformers”.

Broen har senere fået nye gyldne lygtepæle og gelænder med skønvirke-agtige mønstre, der gør den mere ubestemmelig i stilen. Dermed passer den bedre til resten af Skopje 2014-”antikkificeringen”.

Det er også blevet diskuteret, hvorfor det lige er løver, der flankerer broen. Fire løver omgiver i øvrigt også rytterstatuen af Alexander den Store, og to løver hviler på den nye ”kolonnade for Makedoniens uafhængighed” ved siden af det ligeledes nye udenrigsministerium.

Kritikere siger, at VMRO-DPMNE dermed blot sætter monumenter over

sig selv, fordi det er partiets symbol. Venligere sjæle peger på, at løven i historiens løb med jævne mellemrum har optrådt i forbindelse med navnet Makedonien.

Nuvel, står AAM og arkitekterne i denne sag alene og magtesløse på sidelinjen, så står de i en anden sag ikke alene – men dog fortsat magtesløse.

Centrum må vige for Skopje 2014

Skopjes city-arkade, eller GTC med det makedonske akronym, er nok den mest besøgte bygning i Skopje. Arkaden er åben til alle sider, bl.a. til Makedonienpladsen mod vest, og derfor er det en bygning, alle naturligt passerer til og fra centrum.

Den statsejede, modernistiske bygning er fra ’70erne, slidt, emmer af Jugoslavien, frikvarter, shoppingtur og gamle dage. Derfor er den også et ikon for flere generationer af Skopje-borgere. I sommeren 2013 kom det frem, at også GTC skulle

”antikkificeres”.

Planerne om at lukke flere af indgangene, og i stedet dække tag og facade med kupler, skulpturer og hvide søjler i Skopje 2014-stil, blev mødt med folkelig protest.

AAM satte sig i spidsen for kampagnen ”I love GTC”, som engagerede vrede borgere for bevarelse af det gamle, men altså ikke antikke, GTC. Kampagnestarten blev markeret med en menneskekæde i selve arkaden, og fortsatte med debatmøder under åben himmel i månedsvis.

I 2013 nægtede Centrum-kommunen at udstede de nødvendige byggetilladelser. Kommunen er ledet af borgmester Andrej Žernovski, som er liberal og dermed en del af den socialdemokratisk ledede opposition. Siden har parlamentet vedtaget en lov, som giver storkommunen Skopje City beføjelser til at bestemme over centrale bygningers facader. Det nationalkonservative VMRO-DPMNE råder over flertal i både parlamentet og storkommunen. Derfor er GTC-

Peter Mulickovski's modernistiske bygning – oprindeligt den kommunistiske centralkomité's bygning, kendt som ČK – er svært at genkende. I dag rummer bygningen Statsministeriet. Skopje 2014, november.

renoveringen igen på dagsordenen.

I sommeren 2014 foreslog AAM en folkeafstemning om GTC's fremtid.

En gang tidligere er borgerne blevet taget med på råd i forhold til facade-renovering af et af byens vartegn. Det kan også blive tilfældet med GTC. I hvert fald indeholder indkaldelsen af bud på ideer et par sætninger til sidst, der gør opmærksom på AAMs krav. Men i det tidligere eksempel var det ikke kun borgerne i Skopje, der fik lejlighed til at give deres besyv med. Det fik alle. Det angik regeringsbygningen eller statsministeriet, som tidligere var hovedkvarter for kommunistpartiet.

Resultatet af online-meningstilkendegivelsen er netop nu i færd med at blive virkelighed: bygningen bliver "antikvificeret".

Arkitekten, Peter Mulickovski, som tegnede den oprindeligt modernistiske '70er-bygning er imod Skopje 2014-"antikvificeringen".

Fri os fra gips og flamingo

Har man været turist i Skopje, kender man sandsynligvis restaurant Pelister på Makedonienpladsen. Her lander man ligesom automatisk, fornøjer sig med allehånde kulinariske specialiteter, skuer ud over pladsens liv, og køler systemet med en sval Skopsko. I de sidste par år i selskab med lidt for høj klassisk musikledsagelse til det kulørte springvand omkring Alexander den Store.

Har man været fraværende i blot et år eller to, så vil man blive overrasket, skulle man træffe at besøge stedet igen.

Hvide søjler pryder nu den gennemrenoverede facade på Pelisterbygningen, som falder i med de omgivende bygninger, der alle har fået samme overhaling. Skopje 2014 og "antikvificeringen" er nået til midtbyens facader.

Da storkommunen, Skopje City, satte projektet i gang i begyndelsen af 2014, havde entreprenørerne godt tyve bygninger i ordre. Nu er der mindst dobbelt så mange bygninger i sigte. Projektet har allerede givet Makedonienpladsen et helt nyt udtryk, og gågaden, Ulica Makedonija,

følger netop nu.

I efteråret 2014 kom turen også til de private boligblokkes frontfacader, og beboerne i det centrale Skopje begyndte at vise tænder:

"Vi ønsker ikke barokke dekorationer af gips og flamingo. Vi behøver en energieffektiv renovering af hele vores facade, og vi ønsker det oprindelige udtryk bevaret," [min oversættelse] sagde en kontant beboerrepræsentant i det centrale Skopje.

Ifølge BalkanInsight og den liberale borgmester i Skopjes Centrum-

kommune, Žernovski, er der adskillige flere utilfredse borgere, der ikke ønsker at være med.

Veteraner i skyggen

Der hvor boulevarderne Krste Petkov og Goce Delčev krydser hinanden står en gruppe på 30-40 mennesker. Der er mange ældre imellem. Det er som om, de tilfældigt er kommet forbi, er stoppet op og stimlet sammen. Nogle er ikke steget af cyklen, men hviler på den ene fod. De er

Monumentet i baggrunden er en del af projektet Skopje 2014. I forgrunden er monumentet for heltene fra anden verdenskrig, som i sammenligning tager sig noget beskedent ud. Zhena Borets Park (kvindelige krigers park). Skopje 2014, november.

tavse og har blikkene rettet mod et punkt ved hegnet ind til universitetet. De er alle på vej, ser det ud til, og de yngre haster da også snart videre.

Det er den 13. november 2014, og det er 70 års dagen for Skopjes befrielse.

Ved hegnet står en mindesten over partisanen Reshat Djafer-Chupchik, som blev dræbt i 1942. Hans hus stod her. Det er stenen, de kigger på. Den syner ikke af meget over for to af de nye monumenter ovre på de sydøstlige og -vestlige hjørner.

Der er mange af den slags små mindelunde, mindesten og monumenter over partisanerne og deres indtog i Skopje, som kommer til at stå i skyggen af manifestationen Skopje 2014. Endda helt bogstaveligt nogle gange. Det ligner en tanke, som hænger fint sammen med, at regeringspartiet VMRO-DPMNE er partiet for dem, der følte sig undertrykt under Tito og kommunisterne.

I dagene efter 13. november kan man fornemme, at endnu en gruppe føler trang til at hæve stemmerne. De få tilbageværende veteraner og partisaner er ved at få nok. En af dem var et sted citeret for at sige sådan her: ”Vi skabte trods alt den makedonske stat, men Gruevski vil have slettet dette særlige kapitel i landets historie.”

TEKST
PETERSEN